

BİR HIPOTEZİN İZİNDEN*

E. E. KERİMULLİN
Çev. Ercan ALKAYA**

ÖZET

Tatar Türklerinin önemli bilim adamı ve araştırmacılarından Ebrar Kerimullin tarafından kaleme alınan bu makalede, Türklerle Kızılderililer arasındaki ilgi ele alınmaktadır. Ebrar Kerimullin; Otto Rerig, R. Williamson, S. Rigg, J. R. Swanton, T. Kreber, S. Vikander, B. Ferrario, G. Dumezil, J. Josselin, N. F. Yakovlev gibi bilim adamlarının konuyla ilgili çalışmalarını titizlikle incelemiş ve Türkçeyle Siu-Dakota, Timuçça, Yana, Keçua gibi Kızılderili gruplarının dillerinde görülen ortak kelimeleri ele alıp örnekler vererek karşılaştırma yapmıştır. Kızılderili dillerinden örnek olarak verilen kelimelerle Türkçe kelimeler arasındaki fonetik, morfolojik ve semantik yakınlık dikkat çekmektedir. Yazar, Amerika'daki çeşitli Kızılderili kabileleriyle Türk lehçeleri arasında genetik ortaklık olduğu kanaatine varmıştır. Çalışmada ayrıca Kızılderililerin müziği, folkloru, etnografyası hakkında da bilgiler verilmiş ve ilgili unsurların Türk müziği, folkloru ve etnografyasıyla olan yakınlığına dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk, Türkçe, Kızılderililer, Kızılderili dilleri, Astek, Maya, İnka.

FOLLOWING A HYPOTHESIS

ABSTRACT

In this article, written by Ebrar Kerimullin who is one of the eminent scientists and researchers of Tatar Turks, the relation between Turks and American natives is investigated. Ebrar Kerimullin investigated similar works of the scientists like Otto Rerig, R. Williamson, S. Rigg, J. R. Swanton, T. Kreber, S. Vikander, B. Ferrario, G. Dumezil, J. Josselin, N. F. Yakovlev diligently and compared common words by giving examples both in Turkish and in the languages of native groups like Siu-Dakota, Timucha, Yana, and Quechua. Phonetic, morphologic and semantic similarities between Turkish words and the words taken from the languages of natives draw attention. The author believes that there is a genetic closeness between Turkish dialects and languages of several native tribes. The article also includes information about the music, folklore and ethnography of the

* Bu yazı, A. K. Timirgalin editörlüğünde hazırlanan ve çeşitli yazarlara ait makalelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan “İzlenüler, Uyanular, Tabışlar, TKN, Kazan 1989, 296 s.” adlı eserde yer alan “Bir Gipoteza İzinnen” (s. 102-126) başlıklı makalenin Türkiye Türkçesine aktarılmış şeklidir.

** Doç. Dr., Fırat Ü. Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl. El-mek: ealkaya16@gmail.com

natives and emphasizes on the closeness of those elements with Turkish music, folklore and ethnography.

Key words: Turk, Turkish, Natives, Native languages, Aztec, Maya, Inca

Bana kalırsa, Leningrad'ın en zengin tarihî yerlerinden biri Vasilyev Adası rayonunda bulunan ve bu rayonun Petropavel Kalesi'ne bakan Vasilyev semti adlı mıntıkasıdır. Bu semt, görkemli Rastrelli kolonları ile Neva nehrindeki güzel şehrin tacı, yüzüğün kaşı gibi gönüle girmektedir.

Vasilyev semti mıntıkasında I. Petro'nun açtığı Kunts-kamera binası (O, SSCB Bilimler Akademisinin amblemidir. Orada şu an ülkemizin en zengin etnografya müzesi bulunmaktadır), I. Petro'nun "12 Kurulu" binaları (şimdi Leningrad Üniversitesinin merkez binası), onunla aynı sırada, zamanında Aziyat Müzesi diye adlandırılan şimdiki SSCB Bilimler Akademisinin ülkemizdeki en büyük ve gayet zengin kütüphanesi, dünyaca tanınan Deniz Müzesi, Zooloji Müzesi, Menşikov ev müzesi...

Burada fazla göze çarpmayan başka bir mekân, edebiyata, bilime âşık olan kişilerin Mekkesi, Amiral Makarov kıyı boyunda yerleşmiş Puşkin evi var. Bu bina mimari bakımdan ah edilecek gibi değil, ama yine de Rus halkının orada toplanan ruhi miras hazinesinin de eşi benzeri yok. Puşkin evi, SSCB Bilimler Akademisinin Rus edebiyatı boyunca ilmi araştırma enstitüsü, Rus edebiyatını öğrenme, inceleme üzerine ün kazanmış bilimsel müessesedir. Bu enstitüde Rus edebiyatı tarihini öğrenmenin yanı sıra, onun heykellerini denetleme, bilimsel araştırma, koruma, propaganda yapma üzerine de önemli işler yapılmaktadır.

Burada kalem oynatan, eseri ve ismi kendi köyü, ilçesi ufuklarından da öteye geçemeyen kişilerin eserlerinden tutup, büyük Rus ediplerinin Ekim devrimine kadar ürettikleri eserleri, hatıraları, mektupları, resimleri, onların ismine bağlı yazma sözler toplanmaktadır. Yalnız ediplerin değil, edebiyatla az çok ilgisi olan kişilerin de, aynı şekilde gazeteciler, redaksiyon çalışanları, seyyahlar, genellikle Rus kültürünün çeşitli alanlarında çalışmış insanların eserleri de burada toplanmaktadır. Burada sanat, mimari, tiyatro, müzik hatta tabii ve iktisadi bilimler alanında iz bırakmış kişilerin de belgeleri toplanmaktadır. Bu enstitü ve onun yazılı miras külliyyatı, Rus halkının Ekim devrimine kadarki ruh haletinin canlı hatırası ve oldukça zengin kaynaklar okyanusudur.

Ben, bu enstitünün arşivinde N. İ. İlminski'nin çeşitli mektuplarının saklandığını işittim. O, geçen yüzyılın 60'lı yıllarına kadar Türk lehçeleri üzerine faal olarak çalışmış birisidir. Fakat 60'lı (1860) yılların başında bilimsel çalışmaları bırakıp, bütün gayretini, gücünü Hristiyan olmayan halkları Hristiyanlaştırma işine vermiştir.

Ben bu misyonerin Tatar kitaplarını basmaya, Puşkin, Gogol gibi Rus edebiyatı klasiklerinin eserlerinin Tatar Türkçesine çevrilmesine ve Tatar Türkçesiyle gazete, dergi çıkarılmasına karşı amansız muhalefetini Tatar kelimesinin öğrenilmesi sürecinde açıkça görmüştüm. Bundan dolayı, onun tarafımda bilinmeyen mektuplarının Puşkin evinde korunduğunu öğrenince, bunları çabucak görme isteğiyle Leningrad'a geldim.

Şu anda Rus Edebiyatı Enstitüsü elyazmalarının toplandığı okuma salonundayım. Önümde bu arşivin 74. bölümünde korunan 141 numaralı el yazmalar tomarı var. Bu belgeler Kazan'dan buraya getirilmiş. Bunları benden önce de incelemişler. Bunların kayıt kısımlarında ünlü şarkiyatçı akademisyen İ. Y. Kraçkovskiy'in kurşun kalemle fikirlerini belirttiği notlar da var.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Bu belgeler, beni beklenmeyen yeni alanlara alıp götürdü, aklıma gelmeyen kabileler, halklar, uzak ülkeler, unutulmuş medeniyetler tarihiyle tanıştırdı. Gezegimiz dünyanın, okyanus ve denizlerin geçmişi ile tanışmaya “mecbur” etti.

İş nereden başlıyor acaba? Puşkin evinde tanımaya başladığım bu arşivin belgeleri arasında her nasılsa Otto Rerig adlı kişinin İbrahim Xelfin’e yazdığı mektuba rastladım. Mektup, Arap alfabesiyle Tatar Türkçesinde yazılmıştı, fakat kendisi Amerikalı.

Mektup İbrahim Xelfin’in adresine gönderilmiş, fakat acaba ne için N. İ. İlminskiy arşivine gelip girmiş?

İbrahim Xelfin (1778-1829), ünlü Tatar bilgini, şöhretli eğitimci, kültür tarihimize önemli katkıları olmuş önemli bir kişidir. O, 1800 yılından başlayarak Kazan’ın 1. Rus Lisesinde Tatar Türkçesi öğretmeni olarak çalışıyor, Kazan’da üniversite açılınca orada konuşmacı, ardından üniversitenin Şark Bölümünde öğretim üyesi oluyor. O, aynı zamanda o tarihî eserler basma işi üzerine de ilmi redaktör ve sansür denetçisidir. Türk tarihiyle ilgili olan Ebul Gazi’nin “Şecere-i Türki” adlı büyük tarihî eserinin ünlü Rus bilgini X. Fren ile ilmi yayını da gerçekleştirmiştir. Bu çalışma, zamanında şarkiyatçılığın derecesini dünya seviyesine yükseltir ve bilim adamları tarafından yüksek not alır.

İ. Xelfin, başka bilimsel çalışmaları da olan bir bilginidir. Bunlar arasında “Azbuca i Grammatika Tatarskogo Yazıka, Kazan 1809”, “Jizn Djingisxana i Aksak Timura, s prisovokupleniyem raznix otrıvkov, do istorii kasayuşçıxıya, raspolojennıx po alfavıtu, Kazan 1822” adlı, 19. yüzyılın ortalarına kadar Rus okullarında ders kitabı olarak okutulan çalışmaları da vardır.

19. yüzyılın son çeyreğine kadar Rus okulları için Tatar Türkçesiyle ilgili ders kitapları bulunan A. Troyanskiy, M. İvanov, A. Kazembek, S. Kuklyaşev gibi bilginlerin eserleri İ. Xelfin’in adı geçen eserlerine dayanılarak yazılmıştır. İ. Xelfin’in tarih, dil üzerine yazılmış eserleri kendi zamanında da takdir edilmiş, eserleri Almanya, Fransa, İngiltere ve başka Avrupa ülkelerine ulaşmış, bu ülkelerin ünlü şarkiyatçıları Silvester de Sasi, A. Davids, Parç, Şpuler, Çarlz Reyler; İ. Xelfin’in eserlerinden geniş ölçüde faydalanmışlardır. İ. Xelfin’in eserlerinden ünlü Alman tarihçisi Jozef Hammer-Purğesthal da yararlanmıştır¹. Bu tarihinin İ. Xelfin’in eserlerinden yararlanarak yazdığı eserlerine K. Marks ve F. Engels büyük değer vermişlerdir. Bu yönüyle bakılınca İ. Xelfin’in ismi ve eserleri dolaylı yoldan olsa da, bilimsel komünizmin temelini atmış dâhilerce de bilinmektedir, diyebiliriz.

Arşivde korunan mektupta Otto Rerig, İbrahim Xelfin’in adı geçen iki kitabının da kendisinde bulunduğunu yazar ve Tatar Türkçesi üzerine, onun tarihî, Tatar-Türk halkları tarihiyle ilgili kitaplarıyla ilgilendiğini söyler ve bu kitapları Amerika’ya göndermesini rica eder. Otto Rerig, kendisinin uzun yıllardır Tatar Türkçesi öğrendiğini, Avrupa’daki ünlü Türkologlar ile tanıştığını, Paris kütüphanelerinde korunan Türkçe el yazmalarını inceleyip onların tanıtımını hazırladığını da belirtir.

Otto Rerig bu mektubu yazmaktaki asıl amacının Tatarların meydana çıkışı, halkın yayıldığı coğrafya, Türk lehçelerinin sınıflandırılmasıyla ilgili olduğunu söyler. Mektup, bilimsel anlamda dayanışma, Türkolojiyle ilgili kitap alış verişini sağlayacak bağlantı kurulması ile ilgili takdim yazısıyla sona erer.

Mektup, 1861 yılında yazılmıştır. O tarihte İ. Xelfin hayatta değildir. Mektuptan anlaşıldığına göre bu, O. Rerig’in İ. Xelfin’e ilk yazdığı mektup değildir. O zamana kadar yazılan

¹ S. M. Mixaylova, *Formirovaniye i Razvitiye Provetitelstva Sredi Tatar Povoljya, 1800-1861*, Kazan 1972, s. 135-139.

diğer mektupları Tataristan Devlet Arşivinde, üniversitenin el yazmaları bölümünde de aradık, gelecekte belki onları da buluruz.

Bulunan mektup, İ. Xelfin adına, onun çalıştığı yere, yani Kazan Üniversitesine gönderilmiş. N. İ. İlminskiy, 1861 yılının Eylül ayından itibaren üniversitede kurulan Türk-Tatar Bölümünün müdürü olarak çalışmaya başlar ve mektubun içeriğinden hareketle Rektör, bu mektubu yeni bölüm başkanı İlminskiy'e gönderir.

Leningrad'da rastladığımız belgeler arasında İlminskiy'nin O. Rerig'e yazdığı mektubun bir nüshası da bulunmaktadır. Onun bu mektubuna karşı O. Rerig'den cevap gelmiş ve o da arşivde saklanmış. 26 Eylül 1863 yılında Amerika'dan mektuba cevap yazılmış. Mektup Tatar Türkçesi (Arap harfleriyle) ve Rusça olmak üzere iki dilde yazılmış. Metnini günümüz diline şu şekilde yaklaştırabiliriz:

Profesör Bey,

Merhametli serdar.

Gönderdiğiniz kitaplar ve çeşitli yazar isimleri için size çok teşekkür ediyorum.

Benim sizi ve diğer ünlü bilginleri tanımam çok iyi oldu

Bildiğiniz üzere ben, Kuzey Amerika Birleşik Devletlerinin Pensilvanya'daki büyük bir askeri hastanesinde sabahtan akşama kadar çalıştığım için bu mektubu yazmak benim için çok zor oldu.

Münasebetlerimizin kuvvetlenmesi dileğiyle.

Prof. Dr. F. L. Otto Rerig

İlminskiy, 1863 yılında üniversiteden ayrılp Kazan İlahiyat Akademisine geçer. Onun ayrılmasıyla Türk-Tatar Bölümü kapanır. İlminskiy, üniversiteden ayrılınca var gücüyle Rusya'daki halkları Hristiyanlaştırma işine koyulur hatta; O. Rerig'in ikinci mektubuna cevap vermez.

Bunları açıkladıktan sonra konuyu kapatmak gerekirdi. Fakat, gönlümde "Bu Otto Rerig kimdir acaba?", "Acaba Halfin'i Amerika'da nasıl tanıyorlarmış?" şeklinde sorular doğdu. Zamanında ben Tatar dil bilimi hakkında Tatar ve Rus dillerinde yayımlanan eserleri tespit etmiş, tanıtmış ve bu eserlerin bibliyografyasını da hazırlamıştım. Bu sebeple, Türk lehçeleri ve Tatar Türkçesi hakkında Avrupa halklarının dillerinde yazılmış kitaplara da vakıf idim. Fakat bu eserler arasında O. Rerig'in eserleri olduğunu hatırlamıyordum. Türk halklarının hayatı Amerika'da bilinmiyor. Bu sebeple orada Türklük biliminin, Türkologların olmaması da gayet doğaldır.

Ayrıca bu mektup yazarının hastanede çalışan bir tıp profesörü ve asker olduğunu da dikkate almak gerekir. O halde böyle bir kişi Amerika'dan İ. Xelfin'e Tatar Türkçesi hakkında kitaplar sorup niçin mektup yazsın? Bu kişi Arap alfabesini ve Tatar Türkçesini de öğrenmiş, nasıl olmuşsa İ. Xelfin'in kitaplarını da bulmuş.

Bunun üzerine bu sorulara cevap arayarak Rusça yazılmış dil bilimi, diller tarihiyle ilgili çeşitli kaynakları karıştırdım. Yalnızca Brokrauz Ansiklopedisi'nde Amerika Kızılderililerinin dili hakkındaki makalede, o dilleri öğrenenler arasında O. Rerig'in soyadına rastladım. Başka herhangi bir kaynak yok. Şimdi ne yapmalı?

Ben, Amerika'nın en zengin millî kütüphanesi Kongre Kütüphanesine Otto Rerig'in kim olduğu, ne gibi eserleri bulunduğu ve bunlar hakkında bilgi verip veremeyeceklerine dair bir mektup yazdım. Bir ay geçmeden ABD'nin Kongre Kütüphanesi müdürü L. Horetski'den cevap

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012*

geldi. Mektuba, İngilizce “1897-1942 Yıllarında Amerika’da Kim Kimdir?” adlı kitabın bir sayfasının fotokopisi de eklenmişti. Gelen evrakta O. Rerig’in kısaca hayat hikâyesi ve müstakil kitap olarak basılan eserlerinin isimleri de bulunmaktaydı. Bilgiler de şunlar yazılıydı: Onun tam ismi Frederik Luis Otto Rerig imiş. O, 19 Haziran 1819’da Hall şehrinde doğmuş. Hall, Leipzig, Paris üniversitelerinde okumuş, tıp ve filoloji üzerine eğitim almış, doğu dilleriyle ilgilenmiş. Doğu dillerini derinliğine öğrenmek amacıyla 1841 yılında Prusya elçiliğinin ataşesi olarak Türkiye’ye gitmiş. 1849 yılında Fransa’da bir kolejde profesör ve yine 1851 yılından itibaren Fransa’nın ünlü Doğu Akademisinde öğretim üyesi olmuş. Ardından Amerika’ya göç etmiş, 1853 yılından itibaren New York’taki Astoriya (şimdiki Kongre) Kütüphanesinin müdür yardımcısı, 1858 yılında Philadelphia Tıp Koleji profesörü, 1861-1867 yılları arasında (İ. Xelfin’e mektup yazdığı sıralar) askerî hastanede askerî doktor ve 1868 yılından itibaren de Washington’daki Devlet Tıp Kütüphanesi müdürüdür.

1869 yılında O. Rerig tıp kütüphanesindeki görevinden ayrılır ve tamamen kendisini oryantalistlik çalışmalarına adar. 1869-1885 yılları arasında Kornell Üniversitesinde Sanskrit ve Doğu dilleri profesörü, yine ayrıca 1869 yılından itibaren Amerika’ya gelen göçmenlerin İngilizce öğrenmeleri için kurulan büronun müdürü, Stanford Üniversitesinde Sanskrit ve Doğu dilleri profesörüdür. 1895’ten sonra başka üniversitelerde oryantalizm üzerine çalışır. O. Rerig 1908 yılında 89 yaşında Kaliforniya’da ölür ve Peysadino denilen yerde toprağa verilir.

Bu bilgileri öğrenince O. Rerig’in oryantalizm sahasında sıradan bir kişi olmadığına, İbrahim Xelfin’e müracaat etmesinin de yalnızca akademik bir meraktan kaynaklanmadığına kanaat getirdim. L. Hortetski’den gelen mektupta isimleri yazılı olan O. Rerig’in kitaplarını araştırmaya koyuldum. O listede O. Rerig’in 1845 yılında Paris’te Fransızca kaleme aldığı Fin ve Tatar dillerinin ortaklığı hakkında çıkan kitabını görünce, araştırmalarım için yeni bir ilham almış gibi oldum. Listedeki eserler arasında O. Rerig’in İngilizce ve Almanca üzerine ders notları, Afrika, Asya, Okyanus halkları dili, folklorları, edebiyatı üzerine çıkan eserlerinin bibliyografyası (New York, 1854), Amerika’da yaşayan Siu-Dakota Kızılderilileri dili hakkındaki 19 sayfalık bir broşür ve başka eserler vardı.

O. Rerig’in eserlerinin listesini elime alıp, onların içeriğini daha yakından tanımak amacıyla Moskova, Leningrad ve Kazan’daki en zengin kütüphanelerin kataloglarını taradım. Nihayet, Leningrad’ın M. E. Saltikov-Şchedrin ismindeki genel kütüphanesinde yazarın Fin ve Tatar dillerinin karşılaştırmalı öğrenilmesine adanmış, yukarıda adı geçen eserine ulaştım. O. Rerig bu eserinde Fin ve Tatar dillerini fonetik ve leksik planda inceliyor ve bu dillerin aynı kökenden çıktığına dair fikir yürütüyor. Bu eserden hareketle O. Rerig’in 1845 yılında Tatar Türkçesi ve özelliklerini iyi bilen bir bilgin olduğu anlaşılıyor. Bundan dolayı bende onun eserlerini daha yakından tanıma hevesi oluştu.

Leningrad’a tekrar gidince aynı kütüphaneye koştum, Amerika’dan gönderilen listedeki O. Rerig’in kitaplarının her birisi için istek fişi düzenleyip ilgili araştırma birimine verdim. Ertesi gün kütüphaneye geldim. Benim istediğim kitaplardan yalnızca biri gelmişti. Siu-Dakota Kızılderilileri dili hakkındaki 19 sayfalık kitabın yerine bana 1872 yılında Washington’da basılan Smithsonian Enstitüsünün 1871’de yaptığı faaliyetleri, düzenlediği araştırma gezilerinin raporlarını içine alan 800 sayfayı aşkın kalın büyük bir kitap verdiler. İsmi tam olarak şöyledir: *Annual Report of the Board of Regentes of Smitsonion Institution, Chown the Operations, Expenditures and Condition of the Institution for the Year 1871, Washington, Government office, 1872.*

Amerika’daki Smithsonian Enstitüsü, onun 1871 yılında nasıl araştırma gezileri düzenlediği beni ilgilendirmiyor, bu kitabı bana yanlışlıkla göndermişlerdir diye düşünüyorum... Yine de bu kitabı incelemeye koyuldum. Adı geçen araştırma gezileri için ne kadar ödenek ayrılmış, 1871 yılında enstitüde neler yapılmış... İster istemez incelemeye devam ettim. İşte 435. sayfada Otto

Turkish Studies

Rerig ismi! Gördüm ki, bu onun Amerika'daki Siu-Dakota Kızılderilileri dilindeki makalesiymiş. Makale, eserin içinde ayrıbasım olarak karşıma çıktı. Amerika'daki Kızılderililerin dili de beni ilgilendirmiyordu.

Otto Rerig'in birçok dil bilen bir bilgin, poliglot olduğu ortaya çıktı. O, Latin ve eski Yunan, eski İbrani ve Sanskrit (bunlar ölü dillerdir) dilleriyle birlikte Almanca, Fransızca, İngilizce, Arapça, Farsça, Fin-Ugor, Türk dillerini, Rusça ve Okyanus halklarının dillerini biliyormuş. Şimdi bir poliglot olarak Amerika'daki Kızılderililerin dilleriyle ilgilenmeye başlamış. Elimizdeki makale bu konu hakkındaydı.

Kitabı iade edeceğim sırada, ne içinse bu makaleyi daha fazla tanıma gereği duydum. Makalede başta Siu-Dakota Kızılderililerinin örf ve âdetlerinden, yaşadıkları yerlerden, günlük hayatlarından bahsediliyor. Ardından yazar onların dili üzerinde duruyor... Tam kitabı kapatmak üzere iken, Siu-Dakota dilinin Türk diline yakın olduğuna dair satırlar gözüme çarptı. Bu benim için beklenmeyen bir durumdu. Birbirlerinden okyanuslar ile ayrılan Kızılderililerin dili ve Türklerin dili arasında nasıl ortaklık olsun? Yoksa yanlış mı anladım diyerek makaleyi yeniden okudum, ardından elime İngilizce-Rusça sözlük alıp kelimelerin birebir çevirisini yaptım. Hayır, yanlış değilim.

Otto Rerig, Siu-Dakota dili ile Türk lehçelerini çeşitli fonetik, morfolojik, sentaks ve leksik yönlerden inceledikten sonra "*Siu-Dakota dili sistemi itibariyle Ural-Altay dil sistemine girer. Ural-Altay dilleri oldukça geniş bölgelere yayılmıştır. Bu dilleri konuşan halklar yalnızca Doğu, Kuzey ve Orta Asya'da değil, bu dillerin farklı kolları Avrupa'da da, hatta Avrupa'nın merkezinde de bilinir. Bunlar Macarlardır. Aynı dil ailesine çok sayıda ve geniş bir alana yayılmış Fin halklarının dilleri de girer. Ural-Altay dillerine ait özellikler Sui-Dakota dilinde de vardır*" diyor. Bu dillerdeki kelimeler ile Sui-Dakota dili kelimeleri arasında benzerlikler "göze çarpar" diye yazıyor. O. Rerig, bu gibi benzerlikleri o halkların mitolojilerinde de görür, ancak bununla ilgili örnekler vermez.

O. Rerig, Sui-Dakota diline ve Türk lehçelerine leksik ve morfolojik tahlil yaptıktan sonra "*Sui-Dakota dili Ural-Altay dil ailesinde özellikle Türk-Tatar diline yakındır, onların ataları "Büyük Asya'dan göçüp gelmiş olmalıdırlar"* sonucuna ulaşır.

Morfolojik incelemeden görüldüğü kadarıyla Sui-Dakota dilinde sıfatın üstünlük derecesi Tatar Türkçesindeki gibiymiş. Sui-Dakota dilinde "ap-pak (apak)" anlamındaki ifade "sap-sarı" şeklinde söyleniyormuş. Bulunma hâli eki Sui-Dakota dilinde Tatar Türkçesindeki gibi *ta-te, da-de* şekline karşılık geliyor.

O. Rerig, Kızılderili dili ile nasıl ve nerede tanışmış acaba? 1861-1865 yılları arasında ABD'de Kuzey ve Güney arasında iç savaş yaşanır. Güneyliler Amerika'daki zencilerin beyazlarla eşit olması, zencilerin kölelikten kurtulması için savaşır, Kuzeyliler ise zencilerin köle olarak kalmasını savunarak silaha sarılırlar. O. Rerig, savaş başlayınca kendi isteğiyle Kuzeylilerin safına katılır ve Amerika'nın Dakota bölgesindeki askerî hastanede cerrah olur. Siu Kızılderilileri o bölgede yaşıyor, onları bu bölgenin isminden hareketle Dakota Kızılderilileri diye de adlandırıyorlar.

O. Rerig, Siu Kızılderililerinin yaşadıkları yerlere gelince, onların dilinin Türk dillerine benzer olduğuna dikkat eder. Boş zamanlarında Siuların arasına karışır, dillerini öğrenir, mitolojilerini, şarkılarını derleyip yazmaya başlar. Siularla karşılaşması sonucunda, onların hangi dile mensup bir halk olduğunu açıklayabilmek amacıyla Türk dilleriyle ilgili yayınlanan kitapları, Türk lehçelerinin sınıflandırılmasıyla ilgili kaynakları araştırıp İbrahim Xelfin'e yukarıda bahsi geçen mektupları yazar.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Amerika'daki iç savaş 1865 yılında Güneylilerin galibiyetiyle sonuçlanır. İç savaş bitince O. Rerig askerlikten ayrılır ve Siularla daha fazla ilgilenmeye başlar. O. Rerig, 4 Haziran 1866'dan 26 Eylül 1866'ya kadar, yarım yıldan fazla bir süre, Kızılderililer ile yaşar, onlarla ava çıkar, günlük işleriyle meşgul olur, söz varlıklarını toplar, mitoloji ve efsanelerini derler, onlarla beraber şarkı söyler, ayinlerine katılır... Beyaz tenlilerden nefret eden Kızılderililer O. Rerig'i kendi aralarına alarak özel bir hukuk geliştirirler. Bu durum da ona Kızılderilileri tanımak için önemli bir imkân sağlar. Sonradan Rerig bu konuda: "*Gayet özellikli ve ilginç olan bu Kızılderililerin hayatı içinde şevkle çalıştığım zamanlarda benim onlar hakkında derlediğim bilgi ve gözlemlerim birçok cildi oluştururdu*" diye, yazar. Biz, onun Kızılderililer hakkında yazılan yalnızca adı geçen tek eserini biliyoruz.

Siu Kızılderilileri ile karşılaşması O. Rerig'in hayatını tamamen değiştirir. O, askerlikten terhis olunca, tıbbi bırakıp var gücüyle diller dünyasına gömülür. Rerig, özellikle de ölü dil olarak kabul edilen Sanskritçeyi, yine Okyanus adalarında yaşayan halkların dillerini öğrenmek için büyük çaba sarf eder.

Gördüğümüz kadarıyla O. Rerig, çok dil bilen, gayet donamlı bir bilgidir. Dil alanındaki buluşlarından dolayı Fransa İlimler Akademisi tarafından ödüllendirilmiştir. Gerçek bir bilgin olarak o, kendi tespitlerini, buluşlarını acele edip benimsetmeye çalışmamıştır. Araştırdığımız alanlardaki her fikrini, her görüşünü gerçek deliller ile sağlamlaştırdığı görülmektedir. Eğer biz onun bu bilimsel objektifliğini, bilimsel, araştırmaya dayalı incelemelerinin tarihini bilmesek, "Siu dili ile Türkçe benzerdir, onlar aynı dil ailesine mensuptur" şeklindeki fikrine şüpheyle yaklaşırdık.

Sui-Dakota denilen Kızılderililer kimlerdir, nerelerde yaşıyorlar, dilleri hakkında ne gibi çalışmalar var?

Siu-Dakota dili Siu-Xoka denilen Kızılderililer dili grubuna bağlıdır. Bu gruba Siu, Yuki, Xoka, Vappo, Keres, Tunika, Keddo, Çerekez, Muskoçi ve başka kabile dilleri girer. 17-18. yüzyıllarda Missouri nehri havzasından başlayıp Büyük Bozkırlara, Mississippi'den başlayıp Kayalı Dağlar'a, Kaliforniya'dan başlayıp Arkansas'a kadar Siular yaşamıştır (Siu dili kendi içinde Dakota-Assinboyn, Mandan, Vinnebago, Xidatsa, Apsaraka vb. gibi ağızlara ayrılır).

Amerikan edebiyatında Kızılderililer hakkında yazılan roman ve hikâyelerin de büyük bölümü Siuların hayatına dayanır. Onlar, bu eserlerde egzotik, savaşçı bir halk olarak gösterilirler. Beyaz benizlilerin, kolonizatörlerin gözlüğünden bakılarak yazılmış bu gibi eserlerde Kızılderililerin gerçek yaşayışı, onların ağır hayat şartları, ezilmeleri gerçek yönleriyle ortaya çıkmaz. Hatta, F. Kuper, M. Rid gibi ünlü yazarların da Kızılderililerin hayatından hareketle yazdıkları romanları bu kalıbın dışına çıkmaz.

Avrupa halklarının dillerinde Kuzey Amerika Kızılderilileri hakkında yazılmış çokça eser vardır. Bunların çoğu Kızılderililerin hayatı, günlük yaşamları, örf ve adetleri, antropolojisi, etnografyası, Amerika toprağını özleştirme ve Kızılderililerle savaş üzerinedir. Beyaz benizliler tarafından yazılan bu eserlerin çoğunda Kızılderililer aşağılık ve geri kalmış bir halk olarak gösterilir.

Kızılderililerin folkloru, mitolojisi, müziği hakkında da pek çok kitap ve makale yayımlanmıştır. Oysa ben, Kuzey Amerika Kızılderililerinin dilleri hakkında çok az kitaba rast geldim. Yalnızca Sui-Xoka grubuna giren diller üzerine yazılmış iki kitap bulabildim. Birisi R. Williamson tarafından hazırlanan ve Kızılderilileri Hristiyanlaştırma okulu için Washington'da 1866'da çıkan İngilizce-Dakotaca Okul Sözlüğü (English-Dakota School Dictionary), diğeri ise 1890'da aynı yerde çıkan S. Rigg'in Dakotaca-İngilizce Sözlüğü (Dakota-English Dictionary). S. Rigg'in bu sözlüğü yüz yıl sonra değişikliğe uğramadan Washington'da tekrar basılmıştır. Bundan dolayı bizim, bunlardan başka sözlük çıkarılmamış deme hakkımız var.

Turkish Studies

Adı geçen iki sözlükte şekil ve anlam bakımından Türk lehçelerine benzer onlarca kelime bulduk:

Siu-Dakota Dilinde	Rusça	Türk Lehçelerinde
yudek	glotka	yotkılık, buğaz/boğaz “yutak”
içu	pit	iç- “içmek”
yasu	prigovorit, sledat	yasa- “yapmak”
kuwa	nastupat, gnat	kuv/-kov- “kovmak”
uzuyc	obognat	uz-/oz- “geçmek”
capo	zabralo	kapu, kepe, kapka “kapı”
wata	razdroblyet	vat- “kırmak, ufatmak”
yuia	kuşayet	yot/-yut- “yutmak, yemek”
ichi	vmeste, naparnik	iş/eş “eş, ortak”
kan	suxojiliye, vena	kan
mi, min	ya	min/men “ben”
bagana	sdelat otmetku	bagana/baganala- “sütun, direk; belirt-, işaret et-”
baba	stariy çelovek	baba, babay “baba, dede”
per	odin	bir “bir, 1”
ik, ic, ici	dva	iki
och	tri	üç/öç “üç, 3”
tang	ozaryat, ozaraniye, zarya	tañ “tan vakti”
tanglau	ozareniye	tañla- “tan atmak”
batage toş	bolotistaya mestnost	batkak töş “bataklık”
chico	malenkiy	çöki “küçük, ufak”
bolın	lug	bolın/bulun “çayır, otlak”
süt	moloko	söt/süt “süt”
mool	mnogo	mul/mol “bol”
hu	voda	su, hu “su”

Bu sözlükler ayrıntılı incelendiğinde, kelimelerin çok anlamlılığı, ses değişimleri dikkate alınarak karşılaştırma yapılırsa bu gibi benzer, yakın kelimelerin sayısı daha da artacaktır. Meselâ, Siu dilindeki “basdi” kelimesine bakalım. Siu dilinden birebir tercüme edildiğinde “basıp

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

kesilmiş”, “basıp kırılmış” anlamını verir. Oysa Tatar Türkçesinde “basdi” kelimesi, “basıp girdi”, basıp aldı” anlamına yakındır. Karagas Türkçesinde “bajs”, “yara”, “yaralanmak”; Türkmen, Türkiye Türkçelerinde “bas”, “yara”, “yaralanmış” anlamına karşılık gelir. Siu dilindeki “basdi” kelimesi ile karşılaştırılan Türk lehçelerindeki “bajs”, “bas”ın Tatar Türkçesindeki “bastı” ile şekil ve anlam bakımından yakın olduğunu sezmemek zor değildir.

Bu “basdi” kelimesinden Siu dilinde türetilen kelimelere dikkat edelim:

Siu Dilinde	Türkçe Karşılığı
baso, basipo, basku	kesilerek koparılan parça
baskiça	üzerine basarak kes-
baskita	bıçakla kes-
baskin	bıçakla saldıran, hücum eden

Hatta Türk lehçelerini bilmeyen bir kişi için de Rusçaya geçen “baskak” kelimesinin bu “baskin” kelimesi ile ortak olduğunu anlamak zor değildir.

Florida eyaletinde Siu kabileleriyle komşu olarak yaşayan Timuça Kızılderilileri var. Jon Swanton (Swanton J. R., Terms of Relation in Timuca, Washington 1916) Timuçaların dili “*Siu Kızılderililerinin dilinden tamamen ayrılır*” diye, yazıyor. O, kendi eserinde akrabalık kelimelerinden örnekler veriyor:

Timuça Dilinde	Rusça	Türk Lehçelerinde
isa	mat	esey, iney “anne”
isanam	moya mat	eseyim “annem”
iti	otets	eti “baba”
itanam	moy otets	etiyim “babam”
itaye	ego otets	eteyi “babası”
qui	rebenok voobşçe	kuy/koy “Kazak T. çocuk”

Bu örneklerden Timuça dilindeki akrabalık adları ile Türk lehçelerindeki akrabalık adları arasında ortaklık olduğu göze çarpıyor. Siu ve Timuça dillerindeki yapım ekleri Türk lehçelerine özgüdür.

Amerika Kızılderilileri ile yakından ilgilenenler, T. Kreber’in “İşi v dvux mirax, M., 1970” adlı kitabını bilirler. Kreber bu eserinde Yana kabilesinin en son temsilcisi olan bir Kızılderili ile uzun yıllar bir arada kalıp onun dilini, âdetlerini öğrenmesini anlatır. Bu kitapta bizim dikkatimizi çeken şey Kızılderilinin ismidir. Yana kabilesinin mohikanı olan bu Kızılderiliyi yakalayınca, ona “Kimsin?” diye soruyorlar. O da “ben işi” diye, cevap veriyor. *İşi* kelimesi Yana kabilesinin dilinde “kişi” anlamına geliyor. Bu kelimeyi yazarken Kreber’in “k” sesini düşürmüş olabileceği ihtimalini de gözden uzak tutmamak gerekir. Herhalde “iş” ile “kişi” kelimesi arasındaki ortaklığı görmemek mümkün değildir.

Turkish Studies

Eski zamanlarda tanıdık olmayan kabile kişileri ile karşılaştığında “Sen kimsin?” diye sorulunca, onlar da kendi dillerince ben veya biz “kişi”, “kişiler” diyerek cevap vermişlerdir. Günümüzde artık halk ismi olarak kullanılan “Nıvxi”, “Doyç”, “Nenets” gibi etnonimler bu şekilde oluşmuş ve “kişi”, “kişiler” anlamına gelmektedirler.

Siu Kızılderilileri hakkında pek çok eser yazılsa da doğrudan onların diliyle ilgili eserler bilinmemektedir. Latin Amerika Kızılderililerinin dili genişçe araştırılmıştır. Fakat, Amerika'nın asıl halkı olan Kızılderililerin dilleri henüz daha sınıflandırılmamıştır. Bundan dolayı bazı bilim adamları, Amerika Kızılderilileri bin çeşit dilde konuşuyorlar, diye yazdılar. Bunları sınıflandırmaya çalışan farklı dilciler, o dilleri leksik, morfolojik bakımdan değil, farklı kabilelerin etnografik özelliklerinden hareketle sınıflamaya koyuldular. Yine bazıları Kızılderililerin dilini sınıflarken onların antropolojik özelliklerinden hareket etmişlerdir: Meselâ “Kıvrık Saçlı Kızılderililer Dili”, “Uzun Boylu Kızılderililer Dili” vb.

Orta ve Latin Amerika Kızılderililerinin dili üzerine araştırmalar son yıllarda bir hayli arttı. Fakat bu çalışmalar, kendi metodolojisi ile çeşitli disiplinlere dayanıyor. Eğer herhangi bir kabilenin dilini bir İspanyol araştırıyorsa, o onu İspanyolcanın kuralları ile açıklıyor, Fransız ise Fransızcanın özellikleri ile karşılaştırarak inceliyor...

Siu dili üzerine Rigg'in sözlüğü ile Williamson'un sözlüğü arasında aynı kelimeyi çeşitli şekillerde gösterme de, çeşitli fonetik prensipler kullanma da bu disiplinler arası farklılıklardan kaynaklanıyor. Hatta ünlü dil bilgini F. Boas'ın iki bölümden oluşan Amerika Kızılderililerinin dili hakkındaki kitapta da (Handbook of Amerikan Indian Languages, Washington, 1911-1912) Kızılderililerin dilleri coğrafi ölçütlerden hareketle sınıflandırılmıştır. Bu sebeple, bu eserde kardeş, akraba diller çeşitli gruplara dâhil edilmiştir. Meselâ, eserde Maya, Kuzey Astek, Siu-Xoka dilleri farklı gruplara dâhil edilmiştir. Boas'ın tasnifine göre bu diller birbirlerinden uzak, tamamen yabancı diller olarak kabul ediliyor.

Kızılderililerin kültürü, mitolojisi, folkloru, etnografyası, antropolojisi hakkında Rusça yayımlanan bütün kaynakları inceledim. Kızıl topraklardan Alaska'ya kadar seyahat eden seyyahların eserlerini atlamadan okudum. Bu eserler beni Mayaların, Asteklerin, İnkaların zengin tarihine alıp götürdü. Onların meydana getirdiği güzel tapınaklar, yazı ve sanat eserleriyle karşılaştım, ritüellerini ve halk bayramlarını gördüm, altın ve gümüşten yapılan, taştan oyulan güzel sanat eserleri ile tanıştım. Bu kitaplar, beni başka bir Amerika ve onun asıl halkı olan Kızılderililer ile gayet yakından tanıştırdı. Onlardaki astronomi, matematik, tıp ilimlerinin gayet ileri gitmiş olması, Maya takvimlerinin günümüzdeki takvimlerden de doğru olması beni hayran bıraktı...

Zengin yazılı mirası bulunan Kızılderililerden yalnızca üç el yazma eser kalmıştır. Bunlar Mayaların meydana getirdiği “Çılan-Bilim”, “İ Çol Kin” ve “Popol Vux” adlı kitaplardır. Bu eserler Avrupa dillerine tercüme edilmiştir. “Çılan-Bilim” adlı kitabın “Çılan” kelimesi (bazı bilginler *tsilan* şeklinde de transkribe etmişlerdir), bizdeki “cılan”, “yılan” kelimesini, “bilim” kelimesi ise “bilim/bilgi” kelimesini karşılar. Biz, bu eserlerin tercümelerinde geçen Maya kelimelerinden ve Kızılderililer hakkında yazan seyyahların anılarından Türk lehçelerine yakın kelimeleri toplamaya çalıştık. Bunlardan birkaç örnek:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Maya Dilinde	Rusça	Tatar veya Diğer Türk Lehçelerinde
yaş	noviy, zeleniy	yaş, yeşil
k'un	solitse, den	kün (Kazak T. "güneş")
iç	vnutri	iç
oş	tri	öç/üç
kuç	noşa	köç/küç "güç"
k'ull	podnyat ruku	kul/kol "kol, el"
çab	povalit derevo	çap- "kesmek"
koş	vid ptitsı	koş/kuş
imiş	fruktı	cimiş/yemiş "meyve"
itsin, için	kolodets	iç- "içmek"
aak	beliy	ak "beyaz"
mol, mool	mnogo	mul/mol "bol"
muluk	bogatıy god	mullık/molluk "bolluk"
ku	dux	kot/kut "kut, baht"
çaçak	oçen krasivıy	çeçek "çiçek"
tsik	ograda, kray	çik "sınır"
çalan	lomat	vat- "kırmak, ufatmak"
ooç	pişça	aş "aş, yemek"
şagan	vid dereva	çagan "Akçaağaç, isfendan"

Bu kelimeler, Rusçaya tercüme edilen eserlerde Rus alfabesi temelinde verilmişlerdir, bundan dolayı kelimelerin fonetiği çok doğru değildir. Aynı Mayaca kelime Rus alfabesiyle verildiğinde aynı sesi çeşitli şekillerde transkribe etme geleneği vardır. Knozorov'un sözlüğü ile Landa de Diego'nun (Soobşçeniye o delax b Yukatane, Moskva-Leningrad, 1968) eserlerinde aynı sesler farklı şekilde gösterilmiştir: "ç", "ts"; "u", "o"; "i", "e" vd. Bazı kelimelerde ise kimi sesler düşürülmüştür.

Meksika'nın Yukatan yarımadasında bugün de İspanyolların nüfuzuna boyun eğmeyen 2 milyon kadar Maya Kızılderilisi yaşamaktadır. Onların yaşadığı yerin toponimisini Avrupalılar "Kotoç", "Tulum", Yeşil", "İçmul", "Tapiç-Tepiç", "Çigen", "Sayil" şeklindeki transkripsiyonlarla gösteriyorlar. Bu kelimeler telaffuzlarıyla Türkçe kelimeleri çağrıştırıyorlar.

Mayaca kelimelerin anlamını birebir tercüme edemediklerinde farklı kelimelerin anlamını anlatıp verme yoluyla da tercüme ediyorlar. Meselâ, Mayaca "koş" kelimesini Knozorov "vid ptitsı" (kuşun bir türü) diye veriyor. Yukatan'daki bir çayırılık "yaşçılan" diye adlandırılıyor; bunu da "mestnost" (yer, arazi) diye tercüme etmişler. Bir başka yerde de bunu "mestnost yaşçılan" (yaşçılan yeri, arazisi) diye veriyorlar. Halbuki bu "yaşçılan" kelimesini Tatar Türkçesinde anlamak zor değil; "yeş cılan (yılan)" denen çayırılık demek oluyor.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Bir dile ait kelimeyi başka dilde söylerken kelimenin fonetik söylenişi oldukça değişir. Yukatan'daki çeşitli toponimlerin Utsmul-İçmol, Çıçan-Tsiçan, Kotuç-Kotoç şekillerinde verilmesi bu sebepten dolayıdır. Bu şaşılacak bir durum değildir. Biz bunu Türkçe kelimeler temelinde meydana gelen Rus toponimisinde de görüyoruz: “Sarı tav”dan “Saratov”, “Sarı su”dan “Tsaritsino”, “Kömür”den “Kemerovo”, “Tümen”den “Tyümen”, “Temnikovo” adları bu şekilde meydana gelmiştir.

Mayaca ve Siu dilindeki kelimeleri karşılaştırmaya başlayınca, bu iki dilde şekil ve anlam bakımından denk veya benzer kelimeler olduğunu gördük. İki dilde de per (bir), iki, ooç (üç), aak (ak), bin-min (bin), iç, vb. kelimeler var. Bu benzerlikleri Amerikalı filologlar nasıl görememişler acaba?

Araştırmaya devam edince Mayalar ile Kuzey Amerika'da yaşayan Siu-Xoka Kızılderililerinin aynı kökenden gelen halklar olduğunu gösteren bir esere rastladık. “Britanya Ansiklopedisi”nin 5. cildinde (14. Baskı, Londra-New York, 1929) “Orta ve Kuzey Amerika Dilleri” ve “Meksika ve Orta Amerika Dilleri” başlıklı makalelerde Meksika'da yaşayan Mayaların kaç zamandır Kuzey Amerika'da yaşadığı, Siu-Xoka adlı Kızılderililer ile aynı kökenden geldiği yazılıydı. Aynı makalelerde yine Astek Kızılderilileri ile Maya, Siu-Xoka Kızılderililerinin genetik bakımdan aynı kökten geldikleri yazılıydı.

Biz, Maya dilinin diğer Kızılderili dillerine göre daha geniş bir şekilde araştırıldığını daha önce söylemiştik. Bu eserler arasında Maya dilinin Altay dilleriyle karşılaştırılarak incelendiği bir esere rastladık. Bu eserle karşılaşınca doğru yolda olduğumuza inandık. 1967 yılında İsveç'te çıkan “Ethnos” dergisinde Upsala Üniversitesi profesörü, oryantalist Stig Vikander'in “Maya Dili ile Altay Dilleri Ailesi Arasında Bağlantı Var mı?” başlıklı çalışması ile karşılaşınca, çalışmanın yazarı ile ilgilenmeye başladım. Onun, Doğu dillerini iyi bilen, aynı zamanda Türkçeyi de iyice öğrenen, Arap ülkelerinde bulunmuş bir bilgin olduğu ortaya çıktı. Onun bu çalışması (Bu makalenin devamı 1970 yılında İsveç'te çıkan “Orientalia Snecana” dergisinde basılmış) aşağıdaki satırlarla başlıyor: *“Beklemediğim bir anda Türkiye'den doğruca Meksika'ya gitmek gerekti. Burada ben ömrümde ilk kez Kızılderililerin konuşmasını işiterek şaşırđım. Onların dilinin Türkçeye benzemesi, kelimelerinin telaffuzu ve vurgusu beni hayrete düşürdü. Başka bir amaçla gelmiş olsam da, bundan sonra Maya dilini, Maya dilindeki metinleri öğrenmeye başladım ve Türkçe kelimelere pek de yakın olan birçok kelimeye rastladım”.*

S. Vikander, bu iki dil arasında çokça “benzer” kelimelerle birlikte, onların gramatik dizilişlerinin de “denk” olduğunu dikkate alıyor; bu benzerliği o dillerin fonetiğinde de, morfolojisinde de, başka durumlarda da görüyor. Maya dilinde burun sesleri olan “l” ve “r” değişimi ve art damak “k”sinin yumuşak “k” ve “g”ye değişmesinin Türk lehçelerine has olduğunun altını çiziyor. Bunlar için örnekler de veriyor:

Maya Dilinde	Rusça	Türkiye Türkçesi	Rusça
bicil	kişki, vnutrennost	bağırsak	kişki, vnutrennost
bul	pena	buram	pena, vodovorot
bul	razvırat	burmak	vit, zakruçivat
bolan	bolşaya massa	bol, mol	obilniy, mnogo
tic	sajat	dik	sajat, vtıkat
tur	ostanavlivatsya	dur	ostanavlivatsya

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

S. Vikander, Maya dilinde “p” sesi ile başlayan kelimelerin çok olduğunu, bu durumun Türkçeye ait bir özellik olmadığını belirtir. Elbette, onun bu fikri bütün Türk lehçelerini kapsamamaktadır. Bilindiği gibi Azerbaycan, Türkmen, Özbek lehçelerinde, Tatar Türkçesinin bazı ağızlarında “p” sesi ile başlayan pek çok kelime vardır. S. Vikander’in bu iki dil arasındaki leksik ortaklıkları gösteren örneklerinden bazıları şunlardır:

Maya Dilinde	Rusça	T. Türkçesi ve Diğer Türk Lehçeleri	Rusça
tucan	sokol	doğan, togan	sokol
tzimin	krupnoye jivotnoye olen	deve	verblyud
bet	zakonçit	bit- “bitmek”	zakonçit
bagir	grud	bağır	grud
bilim	znaniye, znak, peçat	bilim	znaniye
ben	podimatsiya	men/bin- (bin-, çık-)	podnimis
box	golıy	boş	pustoy
cema	lodka	gemi, kemi	lodka
kat	menyat	kat- (kat-, kar-)	smeşivat
kil	pridti, pridi	kel	pridti
togmaq	kolotuşka	tukmak/tokmak	kolotuşka
boya	kraska, kartina	boyaw/boya	kraska, krasit
bats	obeznaya	bisin/biçin “maymun”	obeznaya
baldiz	mladşaya sestra jeni	baldız	mladşaya sestra jeni
kasnak	poyas	kuşak	poyas

S. Vikander’in eserinde Maya dilinde Türkçe kelimelerle benzerliği olduğu düşünülen iki yüzden fazla örnek verilmiştir. Vikander, bunun dışında Maya dilindeki bazı kelimelerle Tunguz, Japon, Kore dillerindeki kelimelerin benzerliğini de göstermiştir. Vikander, Maya dilinin fonetiğini, söz varlığını inceledikten sonra Maya dili ile ilgili diller arasındaki benzerlikleri kaç zamandır Asya ile Amerika arasında olan bağlantı ile anlatır. Maya dili ile Altay dilleri arasındaki bu benzerlik, eski zamanlarda bu dillerin akraba diller olmasından gelmektedir şeklinde bir sonuca ulaşır.

S. Vikander, aynı eserde Maya dili ile Keçua dili arasındaki ortaklığı da fark eder. Maya dili, Maya-Keçua grubuna girer. Ayrıca bu grup Kuzey Astek dilleri grubu ile pek yakınmış.

Maya, Astek, İnkaların eski atalarının Milat’ın başlarına kadar beş bin yıl önce Orta ve Güney Amerika’ya Kuzey Amerika’ya geldikleri kabul edilmektedir.

Günümüzde Orta ve Güney Amerika Kızılderililerinin büyük çoğunluğu Keçua dilinde konuşmaktadır. Keçua dili İnka İmparatorluğunda asıl dil kabul edilmiş ve Siu-Xoka dilleri ile aynı

Turkish Studies

zamanda Maya dili ile de yakın olmuştur. İspanyolların işgali altında kalınca imparatorluk dağılır ve Keçua dilinin de rolü azalır. Peru, Ekvator, Bolivya yine Arjantin ve Şili'nin bazı bölgelerinde Keçua dili hâlen daha yaşamaktadır ve İspanyolca ile birlikte devlet dili kabul edilmektedir.

S. Vikander, Keçua dilinden de örnekler verir:

Keçua Dilinde	Ruşça	Farklı Türk Lehçelerinde	Ruşça
bulam	braşat, vertet, vodovorot	buram	verçu, kruçu
col, qol	spasti	kurtar-	spasti
agri	vor, vorovstvo	ogri "hırsız"	vor
por	sjeç	ort-/ört- "yak-, yan-"	sjeç
poy	igra, igruşka	oy "oyun; oyuncak"	igra, igruşka
puz	rezat jertvu	uz-, öz- "kes-, ayır-"	otrezat
tok	lomat, udaryat	toku- "vur-"	udaryat
tzap, tsap	poymat	çap- "yağma et-, soy-"	grabit
ipa	sestra otsa	apa "abla"	starşaya sestra
acikya	obyasnit	açık	otkritiy, yasniy
kök	nebo, nebosvod	kök "gök, gökyüzü"	nebo, nebosvod
tata, tayta	otets	ata, ada "ata, baba"	otets
misi	koşka	misi "kedi"	koşka
sunga	boroda	sakal	boroda
subsa	puçok volos	tük	"saç, kıl, tüy"
as	nebolşoy, nemnogo	az	malo, nemnogo
ari	xudoy	arıg, arık "zayıf"	toşçiy, xudoy
qo	gnat	ko-, komak "kov-"	gnat
kaça	perenesti v drugoye mesto	keç-, geç-	pereyti, peresest

Keçua dili ile Altay dillerinin benzerliği hakkında başka bir kaynakla daha karşılaştık. Bu, Uruguaylı Profesör B. Ferrario'nun 1935 yılında Roma'da 19. Dünya Şarkiyatçılar Kongresinde sunduğu bildiri idi. Bu bildiri, ilgili kongrenin zabıtlarında basılmış (Ferrario B, Della possibile parentela fra le lingue altaiche ed alcune americane, Atti del XIX Congresso Internazionale geqe orientaliste Roma, 23-29 September, 1935, Roma 1935, pp. 210-213).

Yukarıda verilen tablodaki bazı örnekler için bu makaledeki örneklerden de yararlandı. B. Ferrario, Keçua diline yakın bir dilde konuşan Kızılderililerin Uruguay'da da yaşadıklarını gösteriyor. Keçua dilinin Türk lehçelerine benzerliğine ünlü Fransız şarkiyatçısı Georgi Dumezil de dikkat çekiyor (Dumezil G., Remarques sur les six premiers noms de nombres de Turc, Studia Linguistica, 1954, No 1, pp. 1-15).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Dumezil, çalışmasında bu dillerde birbirine yakın olan yedi sayı adı üzerinde duruyor ve bunlar arasında başka benzer ve denk kelimeler de bulunduğunu gösteriyor; aynı zamanda bu diller arasındaki morfolojik ortaklıklar hakkında da bilgi veriyor. G. Dumezil'in Keçua dilinden verdiği örnekler arasında Maya, İnka, Siu dillerinde kullanılan kelimeler de vardır.

Amerika Kızılderililerinin dilini Türk lehçeleriyle karşılaştırmalı olarak incelemeye dayanan başka kaynakların varlığından haberdar değiliz. Amerikan dilcilerinin niçin bu ortaklığı görmediklerine dair bir soru sormuştuk. Bunun cevabı yalnızca şu olabilir: Kızılderililerin diliyle ilgilenen bilginler arasında Türk lehçelerini bilenler olmamıştır. Türk lehçelerini bilen birisi, Maya, Siu, Keçua Kızılderililerinden herhangi birinin arasına katılsaydı, bu benzerliği görmemesi mümkün değildi. Biz bunu O. Rerig, S. Vikander'in eserlerinden hareketle söyleyebiliyoruz. Bu bilginler, Türk lehçelerini bilen kişiler olduklarından gayri ihtiyari Kızılderili dilindeki bu duruma mecburen görmüşlerdir.

Şurası da ilginçtir ki, O. Rerig ve S. Vikander'in gördüğümüz eserleri Amerika halklarının dili üzerine yazılan bir kaynakta, bir bibliyografya da dahi dikkate alınmamıştır.

Amerika Kızılderililerinin dili hakkında J. Josselin adlı bir İngiliz tüccarın anılarında ilginç bir fikir dile getirilmiştir. 1638 yılından itibaren otuz yıla yakın Yeni İngiltere'de (Amerika) bir Kızılderili ile evlenip Kızılderililer arasında yaşayan, Kızılderililerin dilini, hayatını iyi bilen bu kişi, İngiltere'ye dönünce "Yeni İngiltere'nin Ender Hazinesi" (Josselin J., *New England's Rarities* London, 1672) adlı bir anı kitabı yayımlar. Eserde, o, Amerika Kızılderilileri (konu Siu-Xoka Kızılderilileri hakkındadır) giyim kuşamları, örf ve âdetleri, dilleri ile "Türkçe konuşan Tatarları hatırlatırlar" diye, bir bilgi verir. Bu satırlardan Josselin'in Türk Tatarları başka halklar ile karıştırmadığı, ayırabildiği anlaşılmaktadır. O zamanlarda yalnızca Türk halklarını değil, hatta Japonları da Tatar diye adlandırmışlardır.

Josselin, Amerika'ya gidene kadar Anadolu'da bulunmuş, ticaret işleri ile meşgul olmuştur, orada Türkçeyi de öğrenmiş olsa gerek, ardından Amerika Kızılderililerinin arasına katılınca, onların dillerinin Türkçeye yakın olduğu dikkatini çeker. Maalesef, o kendisinin bu fikrini örnekler ile pekiştirmemiştir. Onun bu eserinde benim ilgimi çeken şey, eserin sonunda bir Siu-Xoka kabilesinin totem bilgisinin verilmesidir. Bu totemin resmi aynen Kazan'ın amblemini hatırlatıyor: Başına taç geçirilmiş yılan resmi. Bu yılan-ejderha resmi totem bilgisi olarak diğer Türk boylarında da görülüyor. Sibirya ve Orta Asya halkları arasında bu totem bilgisi uzun asırlar öncesine kadar gidiyor. İdil boyu Bulgarları olan atalarımız bu yılan resmini paranın üzerine de basmışlardır. Bu totem bilgisinin Amerika Kızılderilileri arasında da bilinmesi tesadüf olmasa gerek. Amerika Kızılderililerinin dili ve onların dillerini karşılaştırmalı olarak inceleme üzerine ülkemizde herhangi bir çalışmaya rastlanmadı. Yine de bu meseleyle ilgili ilginç bir çalışmaya rastladım. N. F. Yakovlev adlı tarih bilgini, "Kafkasya, Asya ve Amerika Dillerinin En Eski Zamanlardaki Bağlantısı" başlıklı makalesinde (Trudi İnstituta etnografii im. N. N. Mikluxo-Maklaya: Novaya seriya, 1947, T. 2) bu diller arasında fonetik, morfolojik, leksik ortaklıklar olduğunu dikkate alır ve bundan hareketle bu dillerin eski asırlarda kendi aralarında bağlantıda olduğu ihtimalini ön plana çıkarır. Kendi fikrini savunmak için o, maalesef, dil örneklerini pek az kullanır. Vermiş olduğu örneklerden ikisi bizim için ayrıca ilginçtir. Onun dediğine göre Keçua dilinde de Kafkasya'da yaşayan farklı halkların dilinde de ket (git), kel (gel) kelimeleri şekil ve içerik bakımından aynıdır.

Biz, Kızılderili dilleri ile Türk lehçeleri arasında şekil ve içerik bakımından denk veya benzer olan birkaç yüz kelime bulduk. Gelecekte bu alandaki araştırmalar için bize önemli açılımlar sağlar. Şimdi meseleyle diğer yönüyle bakalım.

Günümüzde Atlas Okyanusu adalarını, Okyanusya'yı kolonileştirmede Kızılderililerin de rolü olduğu söyleniyor. Kolonizatörler ile Amerika'ya gelen misyonerler, İspanyol keşifleri

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Kızılderililerin usta denizciler olduğunu, büyük sallara yüzlerce kişi bindirip, mal yükleyip Amerika sahilleri boyunca denizde seyahat ettiklerini yazmışlardır. Zamanımızın ünlü seyyahi, etnograf ve tarihçi Tur Xeyerdal “Kon-Tiki” adlı bir sal yapıp, Atlas Okyanusu’ndan Kızılderililerin geçtiği yolu tekrarladı. Pasxa adasında Maya yazılarını andıran kendisinin adlandırmasıyla “rongo-rongo” yazıları da bu konuyla ilgilidir, denebilir. Maya yazıları tamamen okunabilirse belki “rongo-rongo” yazılarını okumak için bir anahtar bulunmuş olur. Maya yazılarını yalnızca Y. Knozorov karşılaştırma metodu ile okuyor.

Tur Xeyerdal da başka dil bilginleri de Atlas Okyanusu adalarında yaşayan kabilelerin dillerinde Kızılderili dili kelimeleri ile sıkça karşılaştığını yazıyorlar. Bu olgu, Okyanusya adalarını özleştirirken Astek, Maya, İnka gibi Kızılderililerin de rol oynadığına işaret ediyor.

Şimdi Amerika kıtasının kolonileştirilmesine göz atalım. Bu konuda onlarca teori bulunuyor. Bu görüşlerin büyük bölümü Amerika’ya insanların Asya’dan, daha doğrusu Aleut Adaları, Çukot Yarımadası üzerinden gelmiş oldukları teorisine dayanmaktadır. Burada bir şeyi açıklayıp geçmek gerekir. Bu teoriyi ileri sürenler Asya’dan Amerika’ya geçişin son buzlanma devrinde Bering Boğazının donması, Aleut Adaları arasının buz tutmasıyla olduğunu yani insanların buz üzerinden Amerika’ya geçtiğini söylerler.

Biz de insanların Asya’dan Amerika’ya geçtiği görüşüne katılıyoruz. Ama Amerika’ya geçişin, yeni kıtayı özleştirmenin Çokotka, Aleut adaları üzerinden değil, Atlas Okyanusu üzerinden olduğunu düşünüyoruz. Dünya haritasına göz atınız. İşte Hindistan-Çin kıta parçası. O, Sumatra Adası ile birleşik gibi. Sumatra’dan başlayıp Avustralya’ya kadar orada mercan dizisi gibi adalar yerleşmiştir. Okyanusya’da yaşayanlar çok eskiden beri deniz, okyanuslarda yüzen usta halklar olmuşlardır. Onlar, katamaranlar dizip biner kilometrelik mesafeleri kolayca geçmişlerdir. Bu tarihte sabit olan bir durumdur.

Yeryüzünün tarihini araştıran bilginler, son buzlanma devrinde Avrupa ve Asya coğrafyasının neredeyse yarısını buzla kaplanmış olduğunu ve okyanus sularının 300 metreye kadar sığlaştığını yazarlar. Bu devirde Okyanusya’daki pek çok ada birbiri ile birleşmiş veya onlar arasında suyun kapladığı aralar daha da fazlalaşmış, bu şekilde bir adadan diğerine geçiş de kolaylaşmıştır. Okyanusya adaları ile Amerika arasındaki su ile kaplanmış boşluğun binlerce kilometre olduğu doğrudur. Pasxa ve Galapagos adaları hesaba katılmazsa, günümüzde bu aranın 4000 km kadar olduğu kabul edilmektedir. Amerika’nın, özellikle de Kuzey Amerika’nın batısı aktif deprem kuşağındadır. Bundan on bin yıllar önce bu bölgede başka adalar da olup depremler dolayısıyla bunların su altında kalmış olmaları mümkündür. Bu gibi adalar olmasından dolayı da Okyanusya üzerinden Amerika’ya geçmek artık zor olmamıştır.

Günümüzde Yeni Zelanda adalarında Maori adı verilen yerli bir halk yaşıyor. Bu halkın dili, efsaneleri yeryüzünün diğer tarafında, kuzeyinde Havai adalarında yaşayan yerli halkın dili ve efsaneleri ile gayet yakın, benzerdir. Oysa bu halklar arasında on bin km.den fazla mesafe var. O mesafeyi kat eden kişiler Okyanusya adalarından Amerika’ya çok kez kolayca geçebilmişlerdir.

Ben, Asya’dan Amerika’ya Okyanusya üzerinden geçiş teorisini savunup Amerika Kızılderililerinin dilinde Kore, Japon, Çin, Vietnam kelimelerine rastlanmasını da bir delil olarak kabul ederdim. O. Rerig, S. Vikander, B. Ferrario; Siu, Maya, İnka, Astek dillerinde benzer olan kırk kadar kelimeye dikkat çekiyorlar. Sadece bu da değil, Orta Amerika’nın doğu tarafında yapılan arkeolojik araştırmalar burada Japonya’da yapılmış kap kacak, günlük yaşam malzemelerinin olduğunu ortaya çıkardı.

Amerika’ya insanların Afrika, Avrupa, Atlantik Okyanusu üzerinden gelmiş olduğuna dair görüşler de vardır. Tur Xeyerdal, Ra-1, Ra-2 gemilerinde eski zamanlarda Afrıkada’dan Amerika’ya geçiş olduğu teorisini pratik olarak araştırdı. Avrupa’dan, Afrika’dan bu rota ile

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012*

kamıştan yapılmış gemilerde Finikeliler, Asurlular, Troyalılar, Romalılar, Koptlar, Etrüksler, Yahudiler göç etti şeklinde teoriler de bulunmaktadır. Bu teori taraftarları Mısır piramitleri ile Orta Amerika'daki piramitlerin mimarisi arasındaki benzerliği delil olarak sunuyorlar.

Amerika kıtasının karanlık bir köşesinde Yahudilerin yaşadığı açıklandıkça, Amerika Kızılderililerine kültürü Semitik halkların alıp getirdiği yönünde teoriler ortaya çıkar. Sonuçta ise bu Yahudilerin Avrupa'daki baskılardan kaçıp Amerika kurulunca oraya göç ettikleri belirtilir.

Zamanında Asya ile Amerika arasında Atlantida gibi Mu adlı bir kıta olduğu ve Amerika'ya geçmek için bu kıtanın köprü olarak kullanıldığı şeklinde teori de bulunmaktadır (Bu teori Asya'dan Amerika'ya Okyanusya üzerinden geçildiği hakkındaki teorinin yeni varyantıdır).

Yine ilginç bir teoriyi hatırlatalım. Cengiz Han'ın torunu Kubilay Han (1216-1294), 800 gemiye bindirilmiş önemli sayıda askeri ile Japonya'yı ele geçirmek için Çin taraflarından Japon adalarına doğru yol alır. Fakat bu askeri güç âdeta yer yarılmış da içine girmiş gibi kaybolur. Sonra Kubilay Han'ın 800 gemiden oluşan askeri ile Amerika'ya gitmiş olduğu yönünde bir teori ortaya çıkar. Sonuçta bu filonun kuvvetli fırtınaya yakalanıp yok olduğu belirtilir.

Bazı dilciler, Kızılderililerin dilinde şu an İspanya'da konuşulan Bask dili kelimelerine rastlandığını yazarlar ve bundan hareketle zamanında usta denizciler olan Baskların ilk olarak Amerika'ya gelen kişiler olduğu teorisini savunurlar. Doğru, uzun asırlar önce çeşitli Bask halklarının, yine diğer Avrupalı halk temsilcilerinin Amerika'ya gelmiş olmaları mümkündür.

Orta Amerika'nın doğu sahillerinde Japon kültürünün doğurduğu arkeolojik malzemelerin bulunmasını, Kızılderililerin dilinde Japonca, Korece, Çince unsurların olmasını anlamak ve anlatmak mümkündür. Amerika Kızılderilileri antropolojik bakımdan da tek tip değildir. Onlar arasında Moğol tiplilerle birlikte Avrupalı tiplilere de rastlanıyor; uzun boylularla birlikte kısa boylu, bodur Kızılderililere de rastlanıyor (Aleksiyev B. P., Geografiya çeloveçeskix ras., Moskva 1974). İşte bu gerçekler Amerika'yı kolonileştirmenin yalnızca Çukotka, Alaska üzerinden olduğunu savunan teorinin tek taraflı olduğunu gösterir. Bize göre, Amerika'yı kolonileştirme Avrupa ve Afrika'dan Atlantik Okyanusu üzerinden ve Asya'dan Okyanusya üzerinden olmuş olmalıdır. Son yıllarda Norveçli bilim adamlarının yaptığı araştırmalar, Norveçlilerin Kolomb'dan beş yüz yıl önce Grönland üzerinden Amerika'ya göç ettiği olgusunu ortaya çıkardı. Norveçli Leyle Rijiy'in Amerika'ya geçip orada koloniler teşkil ettiği bilimsel materyaller ile ortaya kondu.

Daha önce belirtildiği gibi Maya, Astek, İnka Kızılderilileri arasında çeşitli ırk tipleri var. Antropologlar Maya Kızılderililerinin kanının hangi gruba girdiğini araştırdıklarında, onlar arasında "A" grubuna giren kişilerin de olduğuna rastladılar. Mayaların öncülerinin gömüldüğü panteonlardaki araştırmalar da bu kişilerin kanının "A" grubuna ait olduğunu göstermiştir. Bu araştırmalara kadar Kızılderililerin kanının yalnızca "B" grubu olduğu kabul ediliyordu. Oysa "A" kan grubu Avrupalılara has bir durumdur. Bu olgular, insanların Amerika'ya yalnızca Çukotka, Aleut üzerinden değil, aynı şekilde Avrupa, Afrika, Okyanusya üzerinden de göç ettikleri görüşünün merkeze alındığını gösteriyor.

Tekrar dil meselesine dönelim. Dil alanında Hint-Avrupaizm diye bir yöneliş var. Bu ekolün teorisine göre normal şartlarda yaşayan halkın dili yüz yıl içinde % 15 oranında değişime uğrar ve iki bin yıldan sonra bu dil tanınmayacak derecede değişikliklere uğrar, deniyor. İnsanların Amerika'ya bundan on iki bin yıl kadar önce girdikleri kabul ediliyor. Bazı bilginler ise, bu göçün bundan 20-30 bin hatta 50-100 bin yıl önce başladığını söylüyorlar. Eğer insanlar Amerika'ya on iki bin yıl önce dahi gitmeye başlamış olsalar bile, bu teoriye göre onların önceki dilinden bir tek kelimenin dahi kalmaması gerekir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Amerika'ya giden insanların dilleri Eski Dünya etkisinin dışında, izole durumda, kendiliğinden, tamamen başka coğrafi ve sosyal şartlarda gelişmiş, yaşamış ve olgunlaşmıştır.

İşte yüzlerce yıldır Hint-Avrupa, Altay, Türk dillerinde konuşan halklar farklı coğrafi ve sosyal şartlarda yaşıyorlar. Ayrıca Avrupa, Asya'da meydana gelen savaşlar, halkların göçü, siyasi, askerî, ekonomik bağlantıların etkinliği bu halkların yalnızca günlük yaşamlarında değil, dillerinde de önemli değişiklikler meydana getirmiştir. İşte bu gibi sebepler arkasında 10-15 bin yıl Eski Dünya'dan ayrılıp yaşamış Amerika Kızılderililerinin dilinde Türkçe veya başka dillerle benzer beş on kelimeye rastlanması *beklenilmeyen bir durum, sansasyon olarak yankılanmalı* şeklinde bir durumu ortaya çıkarıyor. Biz, Kızılderililerin dilinde Türk lehçelerindeki kelimelerle benzer olan yüzlerce kelime olduğunu gördük, o dillerin fonetik, morfolojik, sentaks bakımından da gayet yakın olduğuna inandık. Bizim gördüğümüz Kızılderililerin dili de Türkçe gibi eklemeli dil, onlar da ses uyumu kurallarına uyuyorlar, kelimelerdeki vurgular da son heceye düşüyor...

İşte bunlardan sonra Hint-Avrupa dil bilimi ekolünün “*her dil iki bin yıldan sonra tanınmayacak derecede değişir*” şeklindeki görüşüne katılmıyoruz. Belki bu teori Hint-Avrupa dilleri için doğru olabilir ama Türkçe ve Kızılderili dilleri için geçerli değildir.

Birbirinden uzak olan dillerde de benzer kelimelerin bulunması mümkündür. Fakat bu benzerlik sadece söyleniştir ve anlam bakımından herhangi bir ilgi yoktur.

Kazan Üniversitesi doçenti D. X. Bakiyeva İngilizce ve Tatar Türkçesini karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasında bu dillerde fonetik bakımdan benzer olan altı kelime bulur (Bakiyeva D. X., K voprosu ob obučenii angliyskomu yazıku b tatarskix gruppax, Uçeniye zapiski Kazanskogo gos. universiteta, 1955, T. 115, 4. kitap, 91-96 bb.).

İngilizce	Tatar Türkçesi
done “işlenmiş, yapılmış”	dan “ün, şan, şöhret”
girl “kız”	göl “gül”
tall “uzun”	tal “söğüt ağacı”
tan “güneşten yanmış ten rengi”	ten “ten”
tar “çalışma”	tar “dar”
baby “bebek”	bebi “bebek”

Bu kelimeler içerisinde yalnızca “bebi” (bebek) kelimesi şekil ve içerik bakımından birbirine yakındır. Ayrıca bu kelimenin fonetik benzetme temelinde meydana gelmiş olduğunu da unutmamak gerekir. Bu kelime, “enne” (anne), ette “baba”, “bebe” gibi çocuk dili temelinde meydana gelmiş bir kelimedir.

Ruslar ile Tatarlar uzun asırlar boyunca, Abdullah Tukay'ın ifadesiyle “Dil ve lügat değiştirip”, bir arada yaşasalar da, iki dil arasında şekil ve içerik bakımından denk, benzer kelimeler bulunmuyor. Tabii bunu söylerken, Tatar Türkçesinden Rusçaya, Rusçadan Tatar Türkçesine geçen kelimeleri, yine ses benzerliği temelinde oluşan kelimeleri kastetmiyoruz, elbette. Bu satırları okuyan kişi, eline Rusça-Tatarca sözlük alıp bunu da inceleyebilir. Tabii, bu durumda az çok dil bilimi bilmek de gerekir. Yoksa Rusça “elevator” (asansör) ile Tatarca “1 p

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

atır"ın (kaldır) aynı kelime olduğu zannedilebilir. Aynı şekilde etimolojisi derinlerde olan kelimeleri de görebilmek zaruridir. Meselâ, Rusçadaki "koçevnik" (göçebe) kelimesinin Türkçe "köç-, köçün-" (göç-, göç et-) kelimesinden geldiğini, Rusça "loşad" (beygir) ile Tatar Türkçesindeki "alaşa"nın (kısırlaştırılmış aygır) alıntı kelimeler olduğunu da anlamak gerekir.

Dil biliminde Hint-Avrupa dillerinin hangi aileye, hangi gruplara girdiği yeterince açıklanmıştır. Binlerce dil bilgininin uzun yıllardır yaptıkları incelemeler sonucunda İtalyan ve Baltık, Kelt ve Roman, Slav ve Tohar, Ket-Luvi dillerinin tamamının Hint-Avrupa dil ailesine girdiğini biliyoruz. Bu dillerin genetik akrabalığını doğrulamak için sıkça eski Hint-Avrupa dilinden çeşitli kelime örnekleri vermekle yetinmiyorlar. Meselâ eski Hint-Avrupa dilinde "penkve" beş demektir. Bu kelime Latince "kvinke", eski Grekçe "pente", Sanskritçe "pança", Hintçe "panç", Rusça "pyet", Farsça "pence" şeklindedir. Tatar Türkçesindeki *biş* de bu söylenişe yakın değil midir?

Dil bilgini olmayan bir kişiye Rusça, Keltçe, Ermenice, Prusça, Litvanca, İngilizce, Arnavutça, Kürtçe, Tacikçe, İrlandaca genetik bakımdan akraba dillerdir desen, kesinlikle inanmaz. Bunu anlamak mümkündür. Çünkü aynı kökenden gelen bu diller, asırlar içerisinde birbirlerinden tanınmayacak derecede farklılaşmış ve bunların akrabalığını yalnızca dil bilginleri fark edebilmişlerdir.

Kızılderililerin dillerini öğrenme, sınıflandırma, onların başka diller ile ortaklığını belirleme alanında bazı adımlar daha yeni atılmaya başlandı. İşte bu küçük incelemelerden de Kızılderililerin dilleri ile Türk lehçeleri arasındaki önemli ortaklıklar göze çarpıyor. Bu ortaklıklara tesadüftür demek de mümkün görünmüyor.

Amerika Kızılderililerinin kökeniyle ilgili araştırmalar şimdiye kadar yalnızca antropolojik usullerle yapıldı. Onların kökenlerini araştırırken dil verilerinden faydalandığını gösteren materyallere rastlamadık. Haliyle dil "arkeolojisi" gerçeklerinin dışındaki şu ya da bu halkın kökeniyle ilgili düşüncelere inanmak biraz zor.

Etnik kökeni araştırırken antropoloji, dil verilerinin dışında halkın örf ve âdetleri, inançları, mitoloji ve efsaneleri, halk ağzına ait eserleri, günlük hayatla ilgili pratikleri, giyim kuşamı, ekonomik özellikleri de dikkate almak zorundadır.

Benim amacım Kızılderililerin etnik kökenini araştırmak değil, ama onların diliyle Türk lehçelerinin yakınlığını anlamaya çalışmaktır. İşte bu bakış açısından hareketle ben onların müzik folkloruna, efsanelerine de göz atmaya çalıştım. Kızılderililerin halk şarkıları, kâğıtlara yazılmış notaları, müziklerinin Türklerde olduğu gibi pentatonik sistem üzerine kurulduğunu gösteriyor. Kızılderililerin yapmış oldukları sunumlarda ben Tatar, Başkurt ezgilerini işittim. Bu durum yalnız benim değil, pek çok kişinin daha dikkatini çekti.

Türk boylarının çoğunun halk müziği pentatonik sisteme dayanır. Ayrıca, yine Japon, Kore, Vietnam, Moğol ve Asya'daki çeşitli halkların müziği de pentatonik sisteme dayalıdır. Kızılderililerin müziğinin pentatonik sisteme dayanıyor olması da Asya'dan Amerika'ya geçişin Okyanusya üzerinden olduğunu savunan görüşü kuvvetlendiren bir olgudur.

Amerika'da yaşayan çeşitli Kızılderili kabilelerinin Türk boyları ile eski zamanlarda ortak genetik kökleri olduğuna, folklor eserleri de ayrıca katkı sağlıyor. Bu bakımdan ben, M. Estman'ın 1849 yılında Siu Kızılderilileri efsanelerini, mitolojisini derlediği kitabını hatırlatmak isterim. Uzun yıllar Siu Kızılderilileri arasında yaşayıp, onların hayatını, günlük yaşamlarını, halk ağzına ait eserlerini inceleyen bu bilginin eserinde Siu Kızılderililerin dünyanın yaratılışıyla ilgili bir efsanesi dikkatimi çekti. Bu efsane sadece tipolojik özellikleriyle değil, aynı zamanda içeriği, kompozisyonu, tarzı ile de Sibirya'daki Kaça Tatarlarından N. F. Katanov'un derlediği efsaneye

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

çok benziyor (İzvestiya obşçestva arxeologii, etnografii i istorii pri Kazanskom imp. universitete, 1895, T. XII, 2. baskı, 185-186 bb.).

Her iki efsanede de, başta bütün dünyanın su ile kaplı olduğundan söz edilir. Bir zaman suda yüzen ördek, suya dalar ve gagasıyla su altından balçık alıp çıkar. Ardından su üzerinde ada, toprak meydana gelir. Bu Türk boylarında, yine Asya, Okyanusya halklarında bulunan bir rivayettir. Bunu Avrupa, Afrika halkları bilmemektedir. İşte bu da Asya'dan Amerika'ya geçişin Okyanusya üzerinden olduğuna dair bir başka delildir.

Amerika Kızılderililerinin etnografyasını araştıran Sovyet etnografi Averkiyeva, Amerika Kızılderililerinin hayat tarzlarında, ağıl ve kümes benzeri yapılarında Tuva, Kırgız Türkleriyle ortak unsurların olduğunu dikkate alıyor.

Kıscacası, Kızılderililerin dili ile Türkçe arasındaki benzerlikleri araştıranların önünde gayet ilginç sorunlar bulunuyor.

Kızılderililer ile Türkler arasındaki genetik meselesinin araştırılması, Kızılderililerin diline Çince, Japonca, Korece kelimelerin nasıl girdiğinin açıklanması, onların müziğinin, folklorunun, etnografyasının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, Amerika kıtasına Eski Dünya'dan nasıl, ne gibi yollarla geçtiklerinin açıklanması; Amerikanın özleştirilmesi tarihi, Okyanusya adalarının kolonileştirilmesi gibi bilim ve tarih için güncel meselelere oldukça önemli bir katkı sağlayacaktır.

Biz bu çalışmada Amerika Kızılderililerinin dillerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaya çalıştık ve yalnızca bundan hareketle Amerika'daki çeşitli Kızılderili kabileleriyle Türk lehçeleri arasındaki genetik ortaklığı görmeye gayret ettik. Bu konuyla ilgili pek çok veriyi, olguyu burada gösteremedik.

Amerika'yı keşfetme, tarihin tekerleğini hızlandırdı. O, Eski Dünya'yı karanlık uykusundan uyandırdı. Bilim tekniğinin gelişmesini hızlandırdı. Üretim güçlerinin değişmesine, yeni ekonomik düzene, kapitalizmin ayağa kalkmasına, insanlığın gelişmesine itici bir güç oldu. Bu çoktan beri bilinen bir görüştür. Buna ek olarak, Yeni Dünya'yı keşfetme, insanlığı Amerika Kızılderililerinin meydana getirdiği gayet zengin kültür kazanımları adına zenginleştirdi.

Eğer Amerika Kızılderililerinin keşfettiği, ürettiği, yetiştirdiği ürünler olmasaydı, bizim sofralarımız da çok fakir olacaktı. Bizim sofralarımızda ikinci ekmek olarak bulduğumuz patates, yine aynı şekilde biber ve domates, mısır ve karpuz, fasulye ve yer fıstığı, kakao ve kahve, ayçiçeği ve yine pek çok başka ürün için de biz Amerika Kızılderililerine borçluyuz. Günümüzde önemli bir rol oynayan kauçuk ve çeşitli teknolojik ürünler için de biz onlara teşekkür ediyoruz. Tütünü de onlardan aldık, bunun için suçlu olan biziz.

Bu incelemeyi ünlü Sovyet arkeologu, tarih bilimi doktoru G. Matyuşin'in sözleri ile tamamlamak istiyorum. O, Başkurdistan'ın Devleken tarafındaki eski mezarlıkta kazı çalışmalarında bulunan insan kafatasına dikkati çekiyor. O kafatasını antropolog-ressam M. Gerasimov restore ediyor. Gerasimov'un, restore ettiği bu kafatasını görünce, G. Matyuşin şaşırıyor:

"Fenimor Kuper'in romanlarının sayfalarından çoktan beri aşına olduğumuz, korku bilmez, bizon avlayan avcı bize bakıyor!

Aşağı Ural boylarında Kızılderili? Evet. Sadece o değil, bu pro-Kızılderili (böyle demek uygun olur), bütün dış görünüşü ile sadece Amerika'daki kabiledaşları ile değil, Avrupai tipteki kişiler ile de çok benzeşiyor. Devleken tarafında yapılan bu keşif, Yeni Dünya'nın Paleonid, Amerikanoid insanların şekillenmesinde yalnız Asya'dan giden kişilerin değil, Avrupa kişilerinin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

de katkısı olduğunu anlamamıza yol açıyor” (Matyuşin G., *İndeets na Urale*, “Vokrug sveta”, 1969, No: 10, 30 b.).